

Список використаних джерел:

1. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства : [монографія] / В. В. Комаров, В. І. Тертишніков, Д. Д. Луспеник та ін. ; В. В. Комаров (заг. ред.). – Х. : Харків юридичний, 2008. – 925 с.

**Професор кафедри теорії та історії
держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент**

Кучук Андрій Миколайович

УЧЕННЯ ПРО ПРАВО П.І. НОВГОРОДЦЕВА

На сьогодні в Україні актуалізувалися природно-правові концепції. розглядаючи які не можна не згадати учення про право П.І. Новгородцева, творчий доробок якого охоплює такі важливі теми як співвідношення загального і індивідуального, права людини, правова держава, громадянське суспільство тощо.

Зауважимо, що у роки Радянського Союзу ім'я Павла Івановича Новгородцева намагались забути зокрема через критику ним бездержавної форми організації суспільства, яка так чи інакше призводить до тоталітаризму. При цьому найбільш небезпечними на думку Павла Івановича є марксизм, який возводить у абсолют суспільство, а також анархізм, який на протигагу першому надмірно абсолютизує індивідуалізм.

О.М. Литвинов з цього приводу зазначає, що «будучи доктором державного права, професор П. Новгородцев категорично відкидав утопії бездержавного стану, показуючи витoki подібних ідей в примітивному прагненні людей до елементарного безтурботного і ситого життя, яке уявлялось їм як земний рай. Холістичні ідеї, які супроводжують людство протягом практично всієї його історії, завжди спиралися на відповідний суспільний ідеал, втім, як і будь-які соціальні та політичні ідеї. Звідси те значення, яке надавав ідеалу П. Новгородцев» [1, с. 44].

Слід зазначити, що досліджуючи осмислення П.І.Новгородцевим права і держави у контексті суспільного ідеалу О.М. Литвинов робить висновок про те, що «П.І.Новгородцев показав постійну актуальність природного права як найвищого морального критерію оцінки будь-якого людського закону, довів необхідність відмови від механістично-інструментального каузального мислення в теорії держави й права для вирішення її фундаментальних завдань. Новгородцев є фундатором потужної течії «відродженого природного права» у російській філософії права, яка має всі ознаки наукової школи, а масштаб досягнень надає підстави зарахувати його до класиків філософії права початку ХХ століття» [1, с. 13].

На думку видатного філософа права суспільний прогрес пов'язаний із розвитком особистості й, відповідно, впливає з її завдань.

П.І. Новгородцев критикував підхід «старих індивідуалістів» до висвітлення принципу особистості як основи соціальної філософії через те, що вони пов'язували реалізацію індивідуального начала з утвердженням певної досконалої форми суспільного співжиття. Поділяючи віру у очікувану гармонію життя, вони були переконані у можливості віднайдення такої форми, яка поєднає всіх «вузами гармонійної єдності» і дозволить людині повністю реалізувати себе. Як приклад такого розуміння суспільного ідеалу П.І. Новгородцев називає теорію народного суверенітету, яка «у свій час перебувала у центрі усіх політичних вірувань і сподівань».

П.І. Новгородцев відстоював думку, що зміст суспільного ідеалу має бути встановлено у відповідності з основною нормою моралі, якою є «поняття особи в її безумовному значенні і безкінечному покликанні». При цьому Павло Іванович відзначав, що будучи членом соціального союзу, вступаючи на шлях суспільного прогресу, особа не втрачає свого безумовного значення. Для особи суспільство не стає вищою метою, яка нав'язує їй моральні норми і відповідно людина не перетворюється на засіб. Адже саме суспільство не має етичного значення поза межами принципу особистості, так як соціум розуміється як союз осіб. Тобто якість суспільства так чи

інакше залежить від якості його складових. Якщо вважати, що особа не є моральною цінністю, то і саме суспільство позбавляється цієї цінності. Навіть коли розглядати суспільство як взаємодію осіб, що закріплюється у певних нормах співжиття, як наприклад у звичаях і традиціях, що отримують свого роду окреме від людини життя. Однак, як зазначає П.І. Новгородцев, і у цьому випадку суспільство залежить від взаємодії людей, що додає суб'єктивного елементу формам громадського співжиття: волі і свідомості. І, знову ж таки, не у цих змінних і умовних формах є втілення суспільного ідеалу, а «у живих і свідомих особах, які у своєму безкінечному прагненні до ідеалу впливають і на зміну зовнішніх форм» [3, с. 103-104].

Подібно до наведеного, представники напрямів, які віддають пріоритет суспільному над індивідуальним, змушені визнавати за соціумом ознаку самостійної моральної субстанції, з якої і виходять завдання конкретної людини, або ж мають «приписати спілкуванню первинний і безумовний характер, незалежний від окремих осіб і пануючий над ними з силою вищої норми». Саме на цьому постулаті базується нормативізм, який із факту взаємодії робить висновок про обов'язок та ідеал. П.І. Новгородцев з цим не погоджується: «На будь-якій основі возводить спілкування до ролі первинного і безумовного принципу неправильно: це значить підпорядковувати йому особистість як знаряддя чи засіб і створювати фікцію суспільного організму, який має власне моральне буття» [3, с. 103-104].

Важливими для розуміння співвідношення індивідуального і колективного, основи права і закону має наступна теза видатного філософа права: принцип особистості не слід розглядати як самодостатнє, абстрактне і замкнуте у собі начало. Оскільки за такого підходу людина стає на заваді розвитку суспільства. Крім цього таке суспільство (за підходу, що розглядається) для людини стає непотрібним, а відтак не можна вести мову й про якийсь суспільний ідеал. «але такий абсолютний індивідуалізм, проголошуючи особисту свідомість початком і кінцем моральних устремлінь, насправді обезличує і спустошує особу, усамітнює її в безмежності суб'єктивного свавілля, позбавляє будь-яких опор у навколишньому світі. Зовсім інші висновки отримуються у тому випадку, коли виходити з конкретного розгляду особистості у всій повноті її моральних переживань. Тоді у неї виявляється прагнення до загального і надіндивідуального. За цієї умови відкривається можливість і установити зв'язок окремих осіб між собою і вивести підґрунтя суспільного ідеалу».

П.І. Новгородцев критикує позитивне право, зазначаючи, що воно сприймається як загальнообов'язкова і незаперечна суспільних відносин, до того ж така норма імпліцитно включає в себе положення про верховне правотворче джерело, яке «знаходиться над усіма суспільними елементами і може їх об'єднати під єдиним загальнообов'язковим законом. Кажучи іншими словами, поняття юридичної норми передбачає, що вона панує незалежно від сприйняття чи не сприйняття окремими особами, санкція якої, як і обов'язок їй підкоряться, установлені яким-небудь суверенним органом, що підноситься над свавіллям окремих воель». При цьому, як зазначає філософ права, посилаючись на слова Поллока, «право і безправ'я у юридичному сенсі (in the legal sense) є лише те, що держава дозволила і заборонила і нічого більше». З такого підходу можна зробити висновок, що фактором чинності законів є не їх розумний і справедливий зміст, а наявність у держави засобів забезпечення – примусу.

Пошуки наукового поняття права, на думку П.І. Новгородцева, мають здійснюватися не на підставі аналізу законодавства, навіть зважаючи на певні історичні рамки, оскільки це не дасть відповіді на питання, а є навпаки ухиленням від відповіді, а за умови виходу за межі формальної юриспруденції та розгляду права у зв'язку не з формальними, а реальними джерелами. Лише так можна навести багатоманітність наукової характеристики права – історичної, соціологічної, психологічної, філософської.

До того ж, за формально-юридичного підходу, як зауважує П.І.Новгородцев, філософськи і науково «конструкція права і держави висить у повітрі, відірвана від своїх реальних положень і життєвих коренів».

Таким чином, і на сьогодні учення П.І. Новгородцева не втрачає актуальності, а його творчий доробок має бути предметом вивчення вітчизняних науковців.

Список використаних джерел:

1. Литвинов А.Н. Критика Павлом Новгородцевым утопий безгосударственности (против марксизма и анархизма) / А.Н. Литвинов // Jurisprudencija, 2005, t. 68(60); 43–51.
2. Литвинов О.М. Філософія права Новгородцева П.І.: осмислення права і держави в контексті суспільного ідеалу: автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.12 / О. М. Литвинов; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. - Х., 2005. - 20 с.
3. Новгородцев П.И. Об общественном идеале / П.И. Новгородцев. – М.: Издательство «Пресса», 1991. – 640 с.

**Курсант 4-го курсу факультету
підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ**

Легкий Микола Ігоревич

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ: МІЖНАРОДНИЙ І НАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Історія людства є досить багатогранною і насиченою, що є свідченням різних підходів до прав і свобод людини у різні епохи. З середини минулого століття і до сьогодні значна увага приділяється категорії, яка є найбільш вразливою та незахищеною – дитині. Саме тому забезпеченню прав дитини присвячено ряд нормативних актів, проведено велику кількість конференцій, засідань та тренінгів, а світова спільнота та окремі держави роблять все можливе для дитини, зважаючи на її потреби. Тобто, забезпечення прав дитини не полишає своєї актуальності в будь-який час і в будь-якому суспільстві.

В першу чергу, на нашу думку, необхідно звернути увагу на Конвенцію Організації Об'єднаних Націй про права дитини, яку було прийнято 20 листопада 1989 р. Так, відповідно до даної конвенції держави-учасниці беруть на себе зобов'язання поважати і забезпечувати всі права, кожної дитини, яка перебуває в межах їх юрисдикції, без будь-якої дискримінації незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров'я і народження дитини, її батьків чи законних опікунів або яких-небудь інших обставин. Також, держави-учасниці повинні поважати і заохочувати право дитини на всебічну участь у культурному і творчому житті та сприяти наданню їй відповідних і рівних можливостей для культурної і творчої діяльності, дозвілля і відпочинку. Водночас, держави-учасниці повинні забезпечити дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що стосуються дитини, причому поглядам дитини необхідно приділяти увагу відповідно до її віку і зрілості (психологічного розвитку).

Беззаперечним є той факт, що в деяких державах світу склалася така система поглядів, що до досягнення дитиною повноліття вона повністю «належить» своїм батькам, не маючи при цьому права власного вибору. У даному випадку дитина не розвивається як особистість, марнує свої таланти, втрачає інтерес до життя.

Україна пішла шляхом повного забезпечення прав дитини, що є виключно позитивним свідченням визнання державою важливості і цінності дитини, як члена суспільства. Проаналізуємо відповідність національного законодавства України нормам міжнародного права. Отже, ч. 2 ст. 52 Конституції України – будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом; глава 13 Сімейного кодексу України – «Особисті немайнові права і обов'язки батьків та дітей»; глава 14 Сімейного кодексу України – «Права батьків і дітей на майно»; Закон України «Про охорону дитинства» визначає охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіти, соціального захисту, всебічний розвиток та виховання в сімейному оточенні, встановлює основні засади державної політики у цій сфері, що ґрунтуються на забезпеченні найкращих інтересів дитини.